

El fenomen dels cops d'Estat a l'Àfrica

êc̃p̃ escola de cultura de pau

Iván Navarro Milián

Investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB
Nº26 / Març 2023

Apunts ECP de
Conflictes i Pau

Resum

Els últims anys han significat un període de retrocés en matèria de governança democràtica al continent africà, patint múltiples cops d'Estat. Només els anys 2020-2022 es van registrar set cops que van derrocar governs a l'Àfrica subsahariana: Mali (agost 2020 i maig 2021), Txad (abril 2021), Guinea (setembre 2021), Sudan (octubre 2021) i Burkina Faso (gener 2022 i setembre 2022), als quals caldria afegir altres intents fallits a Níger (març 2021), Sudan (setembre 2021), Guinea Bissau (febrer 2022), Mali (maig 2022), Sant Tomé i Príncep (novembre 2022) o Gàmbia (desembre 2022). L'any 2021 va ser especialment convuls, tant que per trobar un any amb tants cops d'Estat a l'Àfrica hauríem de remuntar-nos al 1999, un any abans que la llavors Organització de la Unitat Africana (OAU) aprovés la **Declaració de Lomé** (2000)¹, amb la qual pretenia prohibir els canvis inconstitucionals de govern, acordant el no reconeixement dels governs colpistes i la seva expulsió de l'organisme.²

Si bé Lomé va representar un abans i un després en la pràctica de cops militars, contenint els mateixos durant un temps, a partir de l'any 2020 ha tornat a ressorgir l'intervencionisme dels militars en la política africana, principalment a la regió occidental i en escenaris caracteritzats per la presència de conflictes armats, posant en risc els avenços assolits en matèria de governança per les societats africanes. Les dades dels últims informes de l'Índex Ibrahim de Governança Africana ja alertaven

d'una tendència en l'alentiment dels indicadors de governança durant els últims cinc anys, empitjorant per primera vegada, en gairebé una dècada, l'any 2019.³ S'assenyalava que si bé el continent ha anat avançant en matèria de bona governança, l'amenaça del deteriorament de la situació de seguretat i l'erosió dels espais de participació cívica i democràtica, suposaven un risc enfront dels avenços aconseguits. Aquest fenomen representa una seriosa amenaça per a la pau, la seguretat i l'estabilitat del continent, posant en risc algunes de les aspiracions de l'agenda africana 2063, *The Africa We Want*, entre elles l'aspiració número 3, centrada en la construcció d'un Àfrica basada en el bon govern, la democràcia, el respecte pels drets humans, la justícia i l'imperi de la llei; i l'aspiració 4, que té com a objectiu assolir un Àfrica pacífica i segura.⁴

Evolució del fenomen

Un cop d'Estat, seguint la definició de Jonathan Powell i Clayton Thyne, investigadors de la Universitat de Florida Central i la Universitat de Kentucky respectivament, el podem definir com un "intent il·legal i obert per part de militars o altres elits dins de l'aparell estatal per derrocar l'executiu en funcions".⁵ D'aquesta manera, si bé normalment els perpetradors són militars o membres dels cossos de seguretat de l'Estat (guàrdies presidencials, serveis d'intel·ligència, etc.), també poden ser instigats per altres actors estatals, principalment per membres

1. Organització de la Unitat Africana (OAU), *Declaració de Lomé*, Conferència de Caps d' Estat i de Govern., Lomé, Togo. 12 de juliol de 2000. La declaració es va incloure com un principi a la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles, i posteriorment va ser recollida per la refundada Unió Africana (UA) a la Carta Africana sobre Democràcia, Eleccions i Governabilitat el 2007.

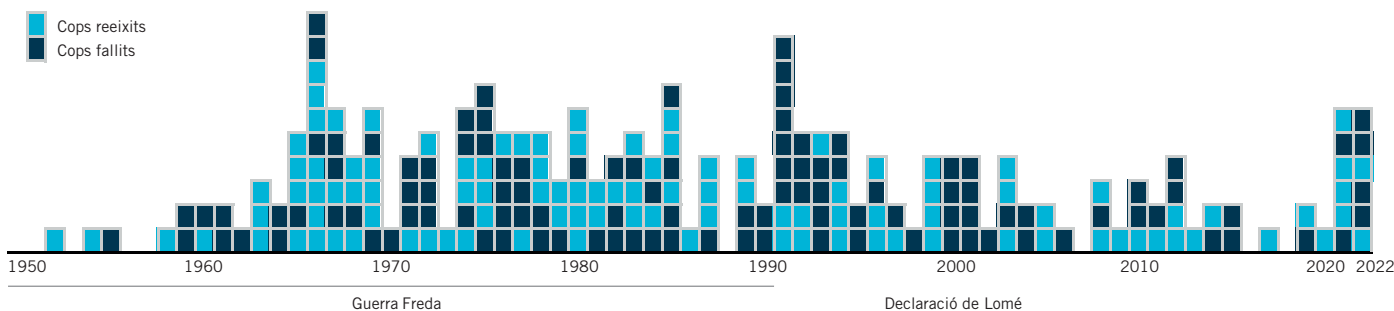
2. Souaré, Issaka (2014). *The African Union as a norm entrepreneur on military coups d'état in Africa (1952–2012): An empirical assessment*. *The Journal of Modern African Studies*, vol. 52(1): 69-94.

3. Mo Ibrahim Foundation, "2020 Ibrahim Index of African Governance: Key Findings", 25 de novembre de 2020.

4. Unió Africana, *Agenda 2063: The Africa We Want*. Pàgina web oficial

5. Powell, Jonathan i Thyne, Clayton (2011) *Global Instances of Coups from 1950-Present*. *Journal of Peace Research* 48(2):249-259.

Cops d'Estat per any a l'Àfrica (1950-2022)

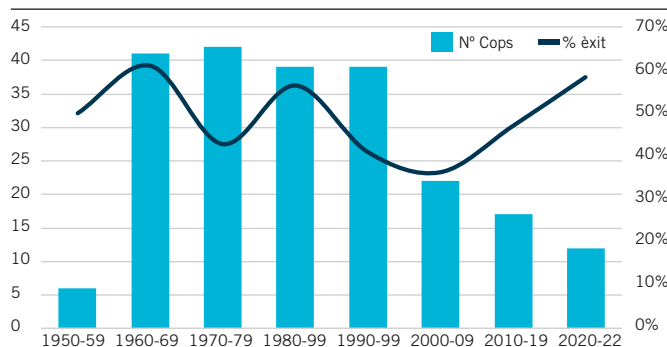
Font: Powell i Thyne, VOA research⁷, Escola de Cultura de Pau feb-des 2022

civils del govern. El que si s'exclou dins la categoria són les accions perpetrades per part de moviments no estatals (guerrilles, rebel·lions, protestes massives, etc.) que intenten derrocar el govern i que estan liderats per persones alienes al poder.

Prenent com a referència aquesta definició, Powell i Thyne van comptabilitzar entre els anys 1950 i 2021, en la seva base de dades *Arrested Dictatorship*⁶, un total de 212 cops d'Estat produïts al continent africà, dels quals 105 van ser considerats efectius i 107 fallits -per als autors un cop és considerat exitós quan la seva durada és d'almenys una setmana. A aquestes dades caldria afegir-hi els sis cops registrats l'any 2022, quatre d'ells efectius, per sumar un total de **218 cops d'Estat entre 1950-2022, gairebé la meitat d'ells (el 49%) exitosos.**

Patrick McGowan sostenia que des del 1956 a mitjans dels anys 70, existia un 60% de possibilitats que un govern africà fos depositat mitjançant un cop d'Estat.⁸ El polític William Reno ampliava al 72% les possibilitats que tenia un govern de perdre el poder entre el 1970 i el 1990 al continent a causa de circumstàncies violentes, en les quals no només incloïa cops d'Estat sinó també insurgències o rebel·lions internes.⁹ Si observem l'evolució del fenomen en el temps, veiem que durant el període de la Guerra Freda (1950-1989), més de la meitat dels cops que es van registrar al continent (53%) van assolir l'objectiu de derrocar el govern, sent la dècada dels anys seixanta la que presenta el major percentatge (61%). La contesa bipolar i les dinàmiques proxys dels actors hegemònics, així com els convulsos processos transicionals en les recent independitzades nacions africanes, van jugar un paper central a incentivar

Cops d'Estat a Àfrica per dècada i percentatge d'èxit

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Powell i Thyne

aquest tipus de pràctiques per accedir i controlar el poder. Posteriorment, en la dècada dels anys noranta, si bé el nombre de cops es va mantenir similar al període anterior, les possibilitats d'èxit van disminuir al 41% i en la dècada següent es va mantenir aquesta tendència (36% èxit) i una reducció del nombre de cops.

Aquesta reducció fins a l'inici de la dècada del 2000 s'explicava, segons McGowan, a causa del fet que els règims africans van anar estabilitzant les estructures d'Estat després de la independència, aconseguint que els seus sistemes polítics s'institucionalitzessin, sent d'aquesta manera més capaços de sobreviure als intents de cop.¹⁰ Posteriorment, el descens destacat en la dècada del 2000 s'explicaria, en part, a causa de l'augment de països que havien transformat els seus sistemes en democràcies multipartidistes, així com, sobretot, a l'efecte dissuasiu que va generar

6. Arrested Dictatorship: <https://arresteddictatorship.com/about/mutiny-monitor-cut/> [Data de consulta 15/03/2023]

7. Megan Duzor i Brian Williamson, "Coups in Africa", VOA News, última actualització: 2 de febrer de 2022.

8. McGowan, Patrick (2003) African Military Coups d'Etat, 1956-2001: Frequency, Trends and Distribution, *The Journal of Modern African Studies*, 41:3, 339-370.

9. Reno, William (2002), The Politics of Insurgency in Collapsing States. *Development and Change*, 33: 837-858.

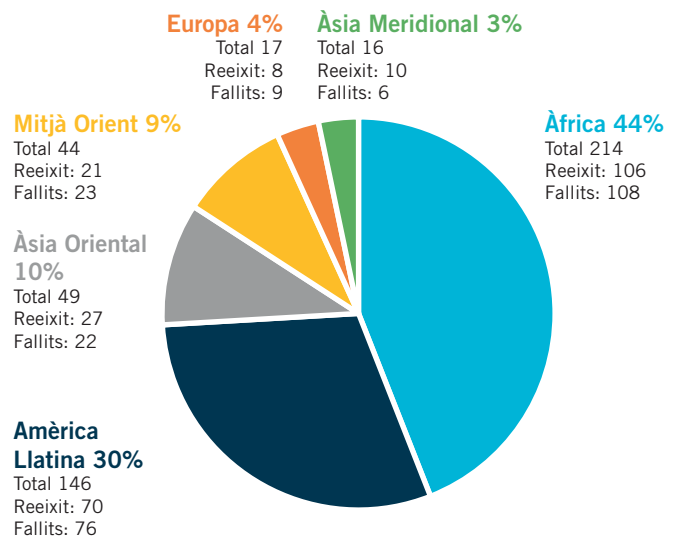
10. McGowan, Patrick (2003) African Military, *op.cit.*

la Declaració de Lomé per part de l'OUA, ja que per primera vegada l'organisme regional sancionava els canvis inconstitucionals de govern. D'aquesta manera, Lomé va servir per contenir aquest tipus de pràctiques. En la dècada anterior (1990-1999) es van registrar 39 cops d'Estat, enfront dels 17 produïts en la dècada posterior (2010-2019), tot i que la taxa d'èxit de la dècada posterior va ser més gran (47%) que la dècada precedent (41%). Després de Lomé la majoria dels cops s'han saldat amb el no reconeixement de la UA dels governs colpistes, la suspensió d'aquests països de l'organisme regional i la imposició de sancions als seus líders, obligant al retorn constitucional i obrint escenaris de transició política i la realització d'eleccions.

En els tres primers anys de la dècada actual (2020-22) s'ha tornat a observar un canvi dràstic de tendències, registrant 12 cops amb una taxa d'èxit molt alta (58%), la qual és molt més gran que les registrades en les dècades anteriors. Si bé l'any 2020 només es va registrar un cop (Mali), el 2021 van ser cinc (quatre exitosos) i el 2022 sis cops, dos d'ells efectius. En resposta, la UA ha mantingut la seva política de tolerància zero¹¹, com es va poder observar en l'última cimera de l'organisme celebrada el febrer del 2023, on va reafirmar la seva postura contra els canvis inconstitucionals de govern, i va mantenir la suspensió de quatre països (Burkina Faso, Guinea, Mali i Sudan), perquè segueixen governats per líders militars després de cops d'Estat.

D'altra banda, en termes comparatius, també és important assenyalar que en el període d'estudi Àfrica ha experimentat més cops d'Estat que qualsevol altre continent, la qual cosa, en part s'explica a causa dels processos transicionals i de construcció d'Estat generats al continent després dels processos descolonitzadors. Dels 486 cops d'Estat (exitosos i fallits) registrats a tot el món des del 1950 a principis del 2022, el continent africà va concentrar gairebé la meitat d'ells (el 44%, 214 cops). En l'últim lustre, dels 16 cops registrats a nivell mundial des de l'any 2017, tots menys un (Myanmar el 2021) s'han produït a l'Àfrica. Amèrica Llatina és la segona regió més colpista (30% del total). La resta de les regions presenten dades molt inferiors: Àsia Oriental (10%), Mitjà Orient (9%), Europa (4%) i Àsia Meridional (3%).

Percentatge de cops d'estat a nivell mundial per regions entre 1950- gener2022

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Powell i Thyne

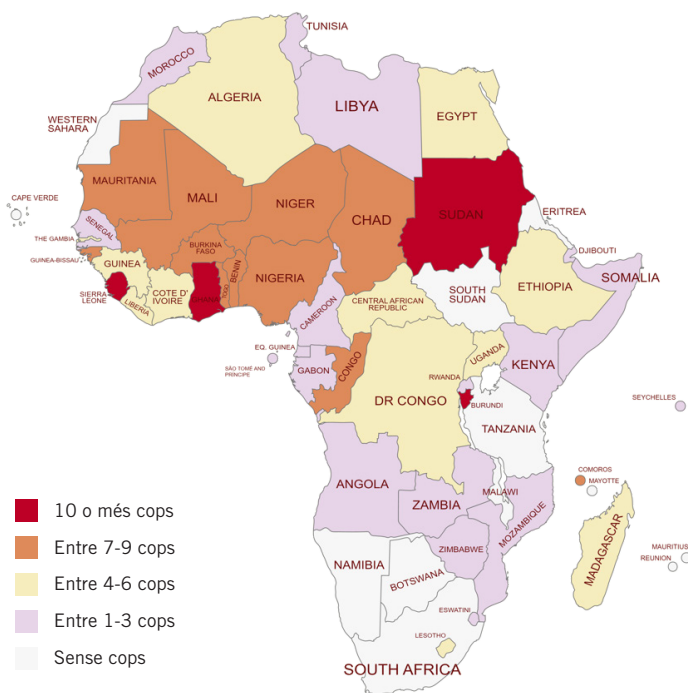
Impacte al continent

Aquesta pràctica coercitiva l'han patit 45 dels 54 països africans, és a dir, un 83%, dels quals, 36 Estats (dos terços del total) han experimentat almenys un cop exitós.¹² Sudan encapçala la llista com el país africà amb més cops (17), dels quals sis van aconseguir derrocar el govern, inclòs el més recent l'octubre del 2021 produït per l'ala militar d'un govern transicional que havia arribat al poder també a través d'un cop militar l'11 d'abril de 2019 derroçant el règim d'Omar al-Bashir. El segueixen Burundi amb 11, Ghana, Sierra Leona i Burkina Faso (10 cops) i Comoras, Mali i Guinea Bissau (9). El cas de Burkina Faso és singular, ja que posseeix el major nombre de cops exitosos de tot el continent, amb nou, inclosos els dos cops registrats el 2022 (gener i setembre). Això significa que el país té un percentatge del 90% d'èxit d'aquest tipus de pràctiques militars. Altres països destacats són Nigèria (8 cops, 6 exitosos), Mauritània (7 cops, 5 exitosos), Egipte (4 cops, 4 exitosos) o Ruanda (2 cops, 2 exitosos). D'altra banda, un altre grup de països, que si bé han patit en algun moment aquesta pràctica, mai ha aconseguit la presa del poder efectiva, com són els casos de Zàmbia (3 cops, tots fallits), Gabón i el Marroc (2 fallits) o Senegal, Moçambic, Angola, Kènia, Camerun o Djibouti, tots amb un cop que no va aconseguir derrocar el govern. Únicament, segons les dades de Powell i Thyne, nou països (Botsuana, Cap Verd,

11. A excepció de Txad, país al qual no va sancionar, cosa que va posar de manifest el doble raser de l'organització.

12. Navarro Milán, Iván "Golpes militares en África", Africay, 23 de novembre de 2017.

Concentració de cops d'Estat a l'Àfrica (1950-2022)

Font: Elaboració pròpia

Eritrea, Malawi, Maurici, Namíbia, Sud-àfrica, Sudan del Sud i Tanzània) haurien estat completament lliures d'aquest tipus d'esdeveniments d'intervenció militar.¹³

Per regions al continent,¹⁴ bé totes han experimentat aquest tipus de pràctica, la regió de l'Àfrica Occidental destaca per concentrar la major proporció, identificant-se 97 cops (53 efectius i 44 fallits), cosa que equival a gairebé la meitat de tots els cops registrats a tot el continent (44,3%). De fet, dels 15 països que conformen la regió occidental, només Cap Verd ha estat immune a aquesta pràctica. En segon lloc se situa la regió de l'Àfrica de l'Est, amb 48 cops (20 efectius i 28 fallits), un 21,9% del total, concentrant-se aquests principalment al Sudan (17 cops) i Comoras (9), tot i que països com Uganda i Etiòpia també registren cinc cops respectivament. La regió de l'Àfrica Central (42 cops registrats, 16 efectius i 26 fallits) acull el 19,2%

del total, patint tots els seus Estats algun cop. Destaca Burundi amb 11 cops i República del Congo i Txad amb set cadascun. Finalment al nord del continent s'han registrat 21 casos (13 efectius i 8 fallits) que representen el 9,6% del total, i la regió d'Àfrica del Sud (11 casos, 5 efectius i 6 fallits) presenta l'índex més baix (5% del total) en gran part a causa dels casos de Lesotho (4 cops) i Zàmbia (3).

Raons esgrimides pels colpistes

Les causes que ajuden a explicar el fenomen del colpisme són complexes i multicausals, existint elements estructurals (centralisme polític, cultura de la violència, composició de les forces de seguretat, greuges regionals), conjunturals (crisi econòmica, política, social, securitària) i també factors internacionals, com les ingerències estrangeres o el reconeixement internacional que proveeixen un marc idoni per a la seva reproducció. En els darrers anys, de tots aquests factors, hi ha dos elements conjunturals que han predominat en la majoria dels cops i han servit als aparells militars per justificar-los: 1) el deteriorament de la situació de la seguretat i 2) la inestabilitat política.¹⁵

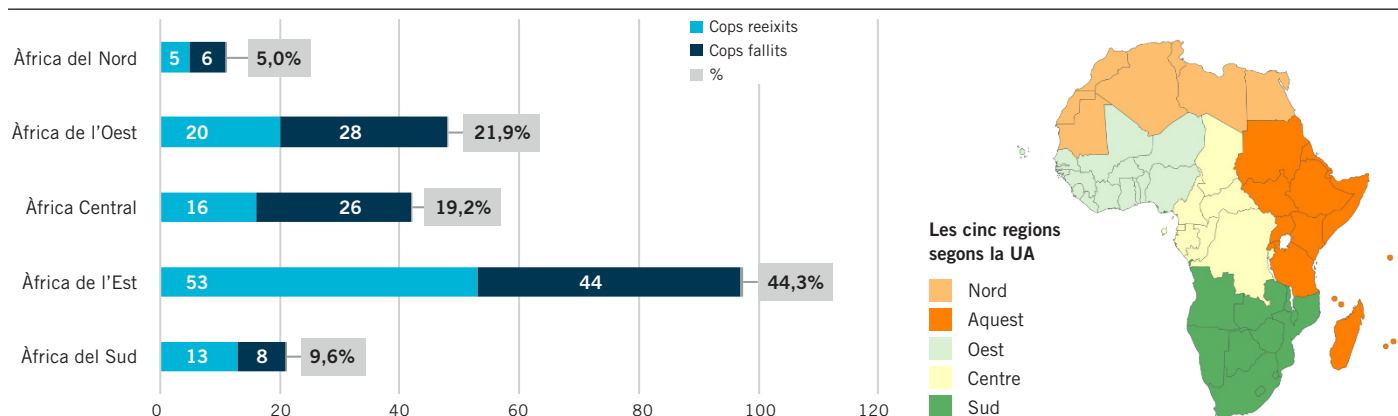
Particularment afectada s'ha mostrat la regió del Sahel occidental després de l'inici del conflicte armat al nord de Mali el gener del 2012. Des d'aquell moment fins a finals de 2022, dos dels països que amb més profunditat estan patint la crisi (Mali i Burkina Faso) han patit set cops d'Estat efectius que han provocat canvis inconstitucionals de govern: tres a Mali (març 2012, agost 2020 i maig 2021), i quatre a Burkina Faso (octubre 2014, setembre 2015, gener i setembre de 2022). La crisi de seguretat ha estat causa i efecte de la crisi de governança que s'observa a la zona. Causa per que la mala governança, la incapacitat dels Estats de proveir serveis i controlar el territori, i la desafecció de la ciutadania amb les seves institucions estatals representen un dels múltiples factors que han incidit tant en l'eclosió de la violència com en el seu manteniment. Efecte a causa que la creixent inseguretat i violència provocada per la guerra ha colpejat els governs de la regió, que s'han vist superats i ha generat múltiples

13. Aquests casos només inclouen intents però no presumptes conspiracions per desenvolupar un cop, com podria ser el cas del Sudan del Sud a finals del 2013 quan el govern presidit per Salva Kiir va acusar el vicepresident Riek Machar de planificar un intent de cop, que més tard va actuar com a detonant del conflicte armat.

14. La UA identifica 5 regions al continent (a més de la diàspora). Aquestes són: Oest (15 països): Benín, Burkina Faso, Cap Verd, Costa d'Ivori, Gàmbia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libèria, Mali, Níger, Nigèria, Senegal, Sierra Leone i Togo; Est (14 països): Comores, Djibouti, Etiòpia, Eritrea, Kènia, Madagascar, Maurici, Uganda, Ruanda, Seychelles, Somàlia, Sudan del Sud, Sudan i Tanzània; Centre (9 països): Burundi, Camerun, Congo, Gabon, Guinea Equatorial, República Centreafricana, República Democràtica del Congo, Sant Tomé i Príncep i Txad; Nord (7 països): Algèria, Egipte, Líbia, Marroc, Mauritània, República Àrab Saharaui Democràtica i Tunísia; i Sud (10 països): Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Moçambic, Namíbia, eSwatini, Sud-àfrica, Zàmbia i Zimbàbue. OECD, "Maps & Facts", Club del Sahel i Àfrica Occidental. No 48, febrer de 2017.

15. Per a una reflexió més detallada de les causes que ajuden a entendre l'origen dels cops d'Estat, vegeu per exemple: Vlaskamp, Martijn C. (2021) "Cops d'Estat". En Daniels, Lesley-Ann i Vlaskamp, Martijn C. (coord.) *Violència Política*, Editorial Tecnos, Madrid, pp.135-164.

Distribució geogràfica dels cops d'Estat (fallits i exitosos) entre 1950-2022

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Powell i Thyne

crisis de governabilitat, on el fenomen dels cops d'Estat ha estat una pràctica recurrent en l'última dècada.¹⁶

A **Mali**, des del primer cop d'Estat que es va produir a la regió (març de 2012) els colpistes van justificar la deposició del llavors president malià Amadou Toumani Touré a causa de la inestabilitat política i de seguretat que patia el país després de l'esclat del conflicte armat mesos abans. Els següents dos cops que es van registrar ([agost de 2020](#) i [maig de 2021](#)) per part de la Junta Militar denominada National Committee for the Salvation of the People (CNSP), encapçalada pel coronel Assimi Goïta, es van tornar a justificar a causa del deteriorament de la situació de seguretat, la crisi en el govern de transició i l'augment del descontentament popular.

A **Burkina Faso**, si bé els dos primers cops registrats en el període ([octubre 2014](#) i [setembre 2015](#)) es van justificar per la crisi política oberta al país després de l'intent del llavors president Blaise Compaoré de perpetuar-se en el poder -fet que va obrir un període d'importantes manifestacions a causa del descontentament popular- els registrats al [gener](#) i [setembre de 2022](#) es van justificar a causa del deteriorament de la situació de seguretat i la incapacitat del govern de proveir recursos i protecció a l'exèrcit. De fet, l'avantsala del cop de gener va ser l'atac produït el 14 de novembre de 2021 a la Gendarmeria d'Inata en el qual van ser assassinats 53 soldats burkinesos.

També a **Txad** els colpistes que van suplantar l'ordre constitucional l'[abril del 2021](#) després de la mort del president Idriss Déby, ho van justificar a causa del clima de greu inestabilitat política i de seguretat, cosa

que va servir com a pretext per a la presa del control de les institucions de l'Estat per part d'una junta militar liderada pel seu fill, el general Mahamat Idriss Déby.

D'altra banda, a **Guinea**, el cop dirigit pel tinent coronel Mamady Doumbouya que va derrocar el govern presidit per Alpha Condé el [setembre del 2021](#), va ser precedit per un canvi inconstitucional per rescindir el límit de mandats presidencials, generant un important descontentament popular que va ser durament reprimat pel govern. Al **Sudan** tant les causes del cop del 2019 que va derrocar el règim d'Omar al-Bashir, com el d'octubre de 2021 que va derivar en la usurpació de la transició per la part militar del govern encapçalada pel president del Consell Sobirà, el general Abdel Fattah al-Burhan, es van justificar pels colpistes a causa del clima d'inestabilitat política.

Respostes

Més enllà de les causes justificades pels militars, el tipus de respostes generades davant els canvis inconstitucionals de govern, així com l'heterogeneïtat de criteris per part de governs, organismes africans o la comunitat internacional, i també de les pròpies societats africanes que els han patit, pot ajudar a explicar el ressorgiment dels episodis colpistes. Això s'observa en les reaccions disperses davant els cops registrats en els últims anys. D'una banda, les reaccions de la societat civil varien en funció del context en el qual es produeixi el cop. Per exemple, en el cas de Burkina Faso, si bé el primer cop que va derrocar Compaoré el 2014 va ser ben rebut pel seu intent de perpetuar-se en el poder, el segon, registrat a penes un any després, va generar desafecció

16. Navarro, Iván y Dosta, Alba "Informe Sahel. Una década marcada por la inestabilidad en la triple frontera", Escola de Cultura de Pau (ECP) e Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC), julio 2022.

per part de la societat civil burkinesa, que interpretava el mateix com una usurpació de poder per part dels militars. En els cops produïts el 2022, tant en el cas de Burkina Faso com en el de Mali, tots dos van ser rebuts amb un significatiu suport popular d'una població cansada dels seus governs per diferents raons: les amenaces a la seguretat, les crisis humanitàries i la falta d'expectatives, sobretot per als joves. Per contra, a Txad i al Sudan la societat civil s'ha oposat frontalment als cops perpetrats a tots dos països el 2021, mantenint mobilitzacions de protesta fins ara.

D'altra banda, la reacció de les organitzacions africanes i internacionals tampoc ha estat homogènia. Si bé, en termes generals aquestes han reaccionat amb declaracions de desaprovació, aquestes no han estat similars en tots els casos i, en alguns d'ells, han estat més dures i acompanyades de sancions, i en d'altres més permissives. Per exemple, en els últims cops la UA va suspendre Mali, Guinea, Sudan i Burkina Faso de l'organisme, però no va fer el mateix amb Txad. També França, a més d'altres actors de la comunitat internacional, si bé es van sumar a les condemnes dels cops a la regió, en el cas de Txad es van quedar en una tímida crida al retorn a l'ordre constitucional, sense condemnar-lo. De fet, el govern francès va reconèixer sense problemes la junta militar argumentant motius de seguretat excepcionals. Per la seva banda, a l'Àfrica Occidental, la CEDEAO també va suspendre Mali, Guinea i Burkina Faso, imposant una bateria duríssima de sancions contra Mali -entre elles el tancament de fronteres i la congelació de tota l'ajuda econòmica- amb la intenció de posar els malienses en contra de la junta i obligar-la a establir un calendari electoral ràpid, -a les quals també es va sumar l'altra organització regional de la zona, la Unió Monetària d'Àfrica Occidental (UEMOA)- però no va imposar sancions a Burkina Faso. A nivell internacional les sancions a Mali van ser recolzades pels EUA, UE o França, però la Xina i Rússia van bloquejar una declaració de suport a les mateixes en el Consell de Seguretat de l'ONU. Les sancions imposades a Mali, lluny de debilitar la Junta militar, han generat l'efecte contrari, ampliant el seu suport popular i dirigint el malestar de la població contra la CEDEAO i França.

La CEDEAO, con la suspensió de la institució va tractar de pressionar Mali, Burkina Faso i Guinea perquè presentessin els seus [fulls de ruta](#) de restitució del poder a les autoritats civils en un curt espai de temps. No obstant això, Mali va anunciar un període transicional de [24 mesos](#), Burkina Faso de [36](#) i la República de Guinea

de [39 mesos](#). En tots els casos, [terminis molt més llargs que els demandats per l'organització regional, entre els 12 i 16 mesos](#).

El cas de Txad és paradigmàtic i amera una especial atenció. Quan es complia la fi del període de transició de 18 mesos plantejat per la UA, a l'octubre de 2022, el Diàleg Nacional Inclusiu i Sobirà organitzat pel govern i en el qual va participar part de la societat civil i alguns actors politicomilitars -boicotejat per l'oposició política i part de la insurgència- va prolongar la transició per altres 24 mesos. El president de la UA, el chadià Moussa Faki Mahamat, va presentar un informe molt crític amb les autoritats de transició, en el qual es condemnava el país per l'incompliment dels compromisos assumits i en el qual proposava la suspensió de Txad dels òrgans de la UA. Moussa Faki va assenyalar que aquestes mesures eren un requisit de coherència amb la posició constant de la UA en relació amb els altres casos de canvis inconstitucionals actualment en curs a l'Àfrica. No obstant això, el Consell de Pau i Seguretat de la UA reunit l'11 de novembre per analitzar la situació del país no va assolir el quorum necessari per suspendre Txad de l'organització, cosa que va suposar un missatge de greus implicacions per a la resta de països de la regió immersos en processos similars.¹⁷

Conclusió

La impossibilitat que la comunitat internacional i els actors africans generin una condemna unificada i concreta, així com l'existència d'actors que mantenen relacions diplomàtiques amb els governs colpistes trencant l'efecte de l'aïllament regional i global, han contribuït a alimentar l'efecte contagi dels militars, que es llegeixen impunes. Així mateix, la mesura de suspensió dels organismes africans d'alguns dels països colpistes, si bé busca obligar les juntes militars a compartir el poder amb líders civils, ha aconseguit un efecte limitat. De fet, els últims cops a Mali i Sudan de l'any 2021 es van produir tots dos per l'ala militar del govern de transició que provenia d'una conformació civicomilitar sorgida d'un cop anterior sota pressió internacional. És a dir, un cop sobre cop. En aquest sentit, veus crítiques sostenen que tant la UA i com els diferents organismes africans haurien de revisar la seva política de legitimació de cops sota el paraigua de creació de governs híbrids, així com impulsar i enfortir mesures preventives contra la mala governança per evitar l'efecte contagi al continent, sancionant, no només els

17. Royo Aspa, Josep Maria, [Claus i reptes de la transició a Txad \(2\) esperances frustrades amb el procés de pau i el diàleg nacional](#), Apunts ECP de Conflictos i Pau N°23, desembre de 2022; Escola de Cultura de Pau, Negociacions de pau 2022. Anàlisi de tendències i escenaris, Icària: Barcelona, 2023 (pendent de publicació).

canvis inconstitucionals de govern, sinó també les vies no democràtiques i inconstitucionals de preservació del poder, com la modificació de la Constitució per a possibilitar el canvi del número màxim de mandats o els fraus electorals. O dit en paraules de Said Djinnit, qui va fer un paper destacat en la transformació de l'OUA a la UA:¹⁸ «[...] la Declaració de Lomé s'hauria de revisar i actualitzar sobre la base de les lliçons extretes del passat i d'experiències més recents. Ja és hora que la

manipulació de les constitucions per retenir el poder s'inclogui en la política revisada com a constituent d'un UCG [canvis inconstitucionals de govern].¹⁹ També crec que la decisió [...] sobre la limitació de mandats, aprovada per l'Assemblea de Caps d'Estat de l'OUA en [...] juliol de 2002, podria fer-se efectiva. Finalment, la UA podria forçar una pràctica en la qual els perpetradors d'UCG no podran presentar-se a les següents eleccions presidencials o generals».²⁰

18. Cap de Gabinet del Secretari General de l'OUA de 1989 a 1999, sotssecretari general d'Assumptes Polítics de l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) de 1999 a 2003 i primer comissionat per a la pau i la seguretat a la Unió Africana (UA) de 2003 a 2008.
19. La citada Declaració de Lomé, inclou quatre situacions que constitueixen canvis inconstitucionals de govern sobre les quals la UA aplica la seva política de tolerància zero: cop d'Estat militar contra un govern elegit democràticament; intervenció de mercenaris per reemplaçar un govern elegit democràticament; substitució d'un govern elegit democràticament per grups armats dissidents i moviments rebels; i la negativa d'un govern a cedir el poder al partit guanyador després d'eleccions lliures, justes i periòdiques. Tanmateix, en el llistat preliminar presentat abans de la seva aprovació, existia una cinquena situació que va ser eliminada: la manipulació de la constitució per retenir el poder.
20. Ambassador Said Djinnit, <https://www.accord.org.za/publication/case-for-updating-au-policy-unconstitutional-changes-government/> ACCORD, PPB, N°54, octubre de 2021.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

ècp escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau

Edifici B13, Carrer de la Vila Puig
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 581 14 14
pr.conflict.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat

Amb el suport:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

**Generalitat
de Catalunya**

@escolapau

EscolaPau

escoladeculturadepau

